

Díszítés a kortárs építészetben

Tatár-Gönczi Orsolya

3. beszámoló, 2012/13. őszi félév

2013. 01. 07.

témavezető: Balázs Mihály

Díszítés a kortárs építészetben

Tatár-Gönczi Orsolya

2012/13 ősz

témavezető: Balázs Mihály

Tartalomjegyzék

Előszó: miért fontos kérdés a díszítés?

Bevezetés: a kutatás célja, témavázlat

(A) a díszítés fogalma

- a díszítés, mint alapvető emberi igény
- a díszítés, mint a kultúra kivételének eszköze
- a díszítés, mint az egyediség kifejezésének eszköze
- a díszítés, mint a kommunikáció eszköze
- a díszítés, mint a részeket összekötő kapocs
- a díszítés, mint szervezőelem

(B) funkció és/vagy díszítés – az építészet viszonya a díszítéshez

- az ornamentika elvetése (Adolf Loos)
- a díszítés szükségtelen, elsődleges a funkció (modernizmus)
- az eltúlzott, a funkciótól független díszítés (posztmodern)
- a díszítés felesleg? (minimál építészet)

(C) az építészeti díszítés két kategóriája

- a díszítés az épületre ráakódott elem – 'ornamentika'
- a díszítés nem választható el az épülettől – 'formálás'

Irodalomjegyzék

Képjegyzék

Függelék: annotált bibliográfia

Előszó

Mindenki díszít, a mindennapi életünk tele van díszítéssel. Vannak olyan alaptevékenységek az életünkben, melyeket folyamatosan csinálunk, az életünk részei (mint például az étkezés vagy az öltözködés) vagy melyek már évezredek óta az emberi élet részei (például a zene, tánc, ének). Mind az önfenntartásunkhoz szükségesek, nem kérdőjelezzük meg szükségüket, de mindenki, mindig valahogyan másképpen végzi ezeket a szükséges cselekvéseket. Ezt nevezem én díszítésnek. Miért variáljuk a szükséges dolgokat és hogyan ruházzuk fel azokat újabb és újabb motívumokkal?

Az építészeti díszítés fogalma folyamatos változáson megy keresztül. A kortárs építészet az egyre absztraktabb, egyre letisztultabb formák felé halad. Ez a díszítés eltűnéséhez vezet, vagy épp kitágul a fogalma? Megérzésem szerint a díszítés továbbra is jelen van az építészetben csak újra kell értelmeznünk a fogalmát. A díszítés iránti vágy alapvető emberi igényünk.

Bevezetés

Kutatásom távlati célja meghatározni, miért van szükség a díszítésre, és milyen építészeti eszközeink vannak erre. Idei fél éves dolgozatom két fő kérdése: (A) mi a díszítés és (B) hogyan viszonyul az építészet a díszítéshez.

A díszítés fogalmának meghatározásához gondoljuk végig, milyen feladatai vannak a díszítésnek.

A díszítés építészetben belüli értelmezését segítheti, ha megvizsgáljuk hogyan viszonyultak hozzá a megelőző korok és hogyan a kortárs építészet? Volt amikor tagadták és volt amikor épp előtérbe helyezték a díszítés szükségességét a funkcióval szemben. Milyen érvek szólnak a díszítés mellett és ellene?

Két fő kategóriát állítottam fel az építészeti díszítés vizsgálatára: (1) a díszítés lehet az épületre ráakódott külön elem vagy (2) a díszítés nem választható el egyértelműen az épülettől.

Az első esetben a díszítés egy külön héj, külön réteg, ami bármikor eltávolítható, ezt nevezem 'ornamentikának'. A másik esetben az épület és a díszítés egy egységet képez, a megjelenésének feladata a mögöttes tartalom kifejezése. Ezt olyan eszközökkel éri el az építész, melyek nem feltétlenül a funkcióból következnek, ezt nevezem 'formálásnak'.

Mindkét kategóriának vannak előnyei és hátrányai. Ennek a kétféle díszítési módnak a vizsgálata lesz a következő két fél év feladata. Egy-egy kiválasztott példa szolgál majd az elemzés alapjául. Olyan szempontok alapján, mint például: változtathatóság, rugalmasság, érthetőség, egyszerűség, összetettség, egység, egyediség. Az összehasonlítás, összegzés, tanulságok levonása az utolsó fél év célja lesz.

Idei fél éves tanulmányomat a későbbiek témavázlatának is tekintem, a további kutatások során az egyes fejezeteket mélyíteni kívánom. Példák elemzésével fogom alátámasztani vagy megcáfolni téziseimet.

(A) a díszítés fogalma

Mindenki díszít, de vajon hogyan határoznánk meg magát a díszítést. Úgy tűnik mindenkinek mást jelent. Számos kérdés merül fel a díszítés funkciójával kapcsolatban.

A díszítés célja lehet a reprezentálás; az épület egy részének megjelölése. Szimbolikus (esetleg szakrális) jelentéstartalom kapcsolódhat hozzá. Vajon mindig öncélú-e a díszítés, csak esztétikai szerepet tölt be? A funkcionalitás és a díszítés valóban ellentétpárok? Inkább úgy határoznám meg, hogy a díszítés a funkciót kiegészítő építészeti eszköz. Ha a funkció rendben van, akkor kerülhet sor a díszítésre.

A díszítés fogalmát az alapján határozom meg, milyen szerepet tölt be:

1. A díszítés alapvető emberi igény.
2. A díszítés az adott kort, az adott kultúrát kifejező eszköz.
3. A díszítés az egyén, az identitás kifejezésének eszköze.
4. A díszítés a kommunikáció eszköze.
5. A díszítés a részeket összekötő kapocs.
6. A díszítés szervezőelem.

1. A díszítés, mint alapvető emberi igény¹

A díszítés alapvető emberi dolog, mely nem korlátozódik az építészetre. Mindenben megjelenik, amit kedvvel hoz létre az ember: Legyen az zenemű, ruházat, használati tárgy vagy a vasárnapi ebédhez megterített asztal. Az ember minden helyzetben keres magának valamit, amit díszítésként értelmez a térben. A teljesen „csupasz” tér unalmas, nem éri el az emberben a szükséges ingerszintet, ilyenkor keresünk mentálisan magunknak valami kapaszkodót, ami érdekessé teszi a teret. Lélektanilag nincs díszítetlen tér.

A díszítés iránti igényünk nem feltétlenül tudatos viselkedés, nem is mechanikus, megszokott vagy begyakorlott tevékenység. A tárgyak és helyszínek érzelmeket váltanak ki bennünk, üzeneteket közvetítenek, és visszatükrözik kik vagyunk, milyen társadalmi csoporthoz szeretnénk tartozni.

Az emberek tárgyakhoz való viszonyát Ray Crozier szerint két pszichológiai nézőpontból kell vizsgálni: biológiai és társadalmi szempontból. Emellett három tényezőt sorol fel, melyek a tárgyak tervezését befolyásolják: forma, jelentés és funkció. A funkció és a díszítés viszonyában az a fő kérdés, hogy egyik a másiknak feltétele-e, ellentétpárok-e. A jelentés és díszítés nagyon szoros kapcsolatban állnak, talán pont a díszítés az, ami plusz üzeneteket közvetít az épületről a szemlélő felé. A forma és díszítés viszonyában merül fel a legtöbb kérdés: milyen tulajdonságokkal bír ma egy dísz: rend vagy szétszórtság, szabályos vagy véletlenszerű, egységesség vagy változatosság.

2. A díszítés, mint a kultúra kivetülésének eszköze

A díszítés a kor és a kultúra megjelenítésének eszköze az építészetben. A különböző korok szellemi irányzatai nagyon eltérő módon állnak a díszítés fogalmához: volt, amikor elvetették, volt amikor túlzásba vitték.

Eltávolítható, cserélhető része-e az épületnek a díszítés? A díszítés

¹ 2011/12 tavaszi félévben Környezetpszichológia tárgy keretében foglalkoztam részletesebben ezzel a kérdéssel. Pszichológiai forrása: Ray Crozier: Pszichológia és design. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2001

az adott kor, kultúra lenyomata; korunk viszont egyre gyorsabban változik, míg épületeinket hosszútávra tervezzük, az építészet a maradandóságot igyekszik tükrözni. Ebből annak kellene következnie, hogy a díszítésnek függetlennek kellene lennie az épület funkcionális részeitől, vagy legalábbis könnyen változtathatónak. Viszont a mai tárgyyszerű és minimalista építészet nem ezt sugallja.

Ha az építészet kapcsolatban akar maradni a kultúrával, szüksége van olyan eszközökre, melyekkel állandóan új képeket, koncepciókat tud alkotni, ahelyett hogy a meglévőeket használná újra.²

3. A díszítés, mint az egyediség kifejezésének eszköze:

A díszítés lehet a sokszínűség, az egyediség elérésének eszköze. Mondhatjuk, hogy a díszítés az identitás kifejezője? Már is felmerül egy kérdés: kell-e minden esetben egyedinek lennie az épületnek? Koolhaas³ értelmezésében a 'jelleg nélküli város' alkalmazkodóbb. Minél erősebb egy karakter, annál erősebb korlátot jelent, annál inkább ellenáll a növekedésnek, a megújulásnak. Ebben az értelemben nincs szükség semmilyen díszítésre.

A tömegtermelés korában az uniformális tervezési megoldások a homogenitás felé mutatnak. Figyelmen kívül hagyják a hely, a kultúra sokféleségét. A monokultúra kultúráját éljük, a 'tömeges testreszabás' kora ez. A túlzott hatékonyság háttérbe szorítja a szépséget, a kreativitást, a fantáziát, az élvezetet, csak gyakorlati célokat szolgál. Megoldás a hatékonyság helyett a hatásosság lehetne.⁴

Homogenitás helyett sokszínűség lenne az ideális hangoztatja a McDonough-Braungart páros.

„A természetnek nincsenek tervezési problémái. Az embereknek igen.”

A természeti dizájnt a virágzó sokféleség, bőség jellemzi. Az emberi dizájnt az uniformizált, monoton, mesterségesen növekedésre készített, majd lenyírt pázsit, kockára vágott sövény jellemző. Általános leegyszerűsödés történt, miközben a kultúrák sokfélék. Az emberek a sokféleséget jobban szeretik, mert több élvezetet nyújt. Az eltérő kultúrák ádáz harca szélesíti a látószögünket és kreatív változásra ösztönöz.

Mindezek mellett szólnak, hogy az egyediségnek igen is fontos szerepe van, törekednünk kell rá hogy ne vesszen el tárgyi világunkból. Persze közben egyensúlyt kell találni az egyedi és a nem egyedi között, természetesen nem lehet minden egyedi. A hangsúly azon van, hogy több egyedi dologra van szükség.

4. A díszítés, mint a kommunikáció eszköze:

Az építészet más művészetektől eltérően nem független alkotás, szükség van rá hogy kapcsolatot teremtsen a használókkal. Az épület hatással van a nagyközönségre (használók vagy egyszerű járókelők). Felvetésem szerint a díszítés az, aminek a segítségével az épület illetve az építész kommunikálni tud az épület közönsége felé. Ez részben az előzőekből következik (míserint a díszítés az egyediség eszköze). További kérdés, hogy mennyire könnyen értelmezhetőek a nagyközönség számára az épület létrehozó szándék, gondolat mögötti szimbolikus tartalmak.

² Moussavi: The function of ornament

³ Rem Koolhaas: A jelleg nélküli város, Előszó

⁴ William McDonough; Michael Braungart: Bölcsőtől a bölcsőig

A megfelelő funkcionális rend alapigény, funkcionálisan jól kell működnie az épületnek. Ezen felül kell valami, aminek a segítségével meg tudja szólítani az épület az embereket.

5. A díszítés, mint a részeket összekötő kapocs:

A dolgok (így az épületek is) elszigetelt darabokból és a részeket összekötő kapcsokból állnak.

Gottfried Semper a díszítést 'varrat'-ként értelmezi.⁵ A díszítés az épület ruhája, öltözéke. Az öltözék az ember, a díszítés az épület publikus arca. Semper a tektonikus művészeteket a textíliákra vezeti vissza, és az ornamens a varrat megfelelőjének tekinti. Ebben az értelemben az ornamens elleplez és strukturál egyszerű. Elrejti a ruha (épület) varrás és töréspontjait, de ezzel szelíden utal is rá.

„A varrás az anyag, a szövetek és textusok végességének, töredékességének beismerése. Egymással össze kell kötni és egyben kell tartani őket”

A varrat művészete a szükségből erényt kovácsol. Az ornamens erény a szükségben, a tökéletlenséggel való ügyes bánásmód. A modern építészet ezzel szemben tökéletesnek tekinti magát. Nincs már ornamens, díszítő varrás a toldáshelyeken. A varratnak egyszerre kellett láthatatlanná és áttetszővé válnia, írja Hannes Böhringer⁶, német esztéta. Ezzel egyetértve azt gondolom a 'varratokat' ma is megtalálhatjuk, csak más jelleget, más léptéket öltöttek.

Folytonosságra törekszik az építészet, monolit tömegeket szeretnének létrehozni. Az inkák például hézag nélkül rakták egymásra a köveket, hogy egységes felületet tudjanak létrehozni. [kép1] Az összeillesztendő részek mérete változó: a tégláktól, az épületszintek, épülettömegekig sokféle lehet. A folytonosság mellett a tagolás is fontos tényező. A tagolás segítségével találják meg pontos helyüket a dolgok és mi magunk is a világban.

6. A díszítés, mint szervezőelem:

A díszítés révén egységet érhetünk el az épületen belül. Egy végigmenő, több helyen, többféle formában felbukkanó motívum egységet teremt. De ugyanúgy egybe fogja az épület elemeit egy olyan koncepció, ami mindenre kiterjed. [kép2] Ha egységet érzünk az épületben, azt mondjuk 'rend' van.

Böhringer az ornamentikáról szóló írásában⁷ a díszítést a rend iránti igényünkkel hozza összefüggésbe. Úgy véli, folyamatos az átmenet a funkcionális elrendezéstől a dekoratív ornamentika felé. A dekoratív rend nem céltalan, hanem gyakorlati és szimbolikus szerepe van. A történeti stílusok folyamán először eltűnik a keret ornamentika

⁵ Böhringer: Stílus és Tárgyszerűség és Semper: Történelmi gyökerek, stílus

⁶ Böhringer: Stílus és Tárgyszerűség

⁷ Böhringer: Stílus és Tárgyszerűség

kép1
kép2

kája, majd maga a keret is eltűnik, ekkor a tér válik keretté. Amikor az alkotások kikerülnek a térbe tárgyszerűvé válnak. A tárgyszerűvé válással az anyag és a forma kerül előtérbe.

A tárgyszerűség ma is jellemző építészetünkre.⁸ A modern technológiák és az épületek léptékváltása is az épületek tárgygyá válását segítette. Emellett az építészekben is tudatosabbá vált a folyamat, azonosultak a gondolattal, hogy épületüket egyetlen tárgyként fogalmazzák meg. [kép3]

Egyszerűség vagy összetettség a cél számunkra? A zavarbaejtő sokféleség egyszerűsítésére törekszünk miközben a rendet célozzuk meg, így viszont eltűnik a sokféleség. Egyszerűség és összetettség, áttekinthetőség és zavaró sokaság, mozgalmasság és nyugalom keresztetződése a rend.

(B) Az építészet viszonya a díszítéshez

Azt mondtuk, hogy a díszítés a kor és a kultúra megjelenítésének eszköze az építészetben. A különböző korokban nagyon eltérően viszonyultak a díszítés szükségességéhez. Volt, amikor elvetették, volt amikor túlzásba vitték, ma inkább csak (tömeg)formálásnak hívjuk.

Az ornamentals megváltozása az iparosodással kezdődött. Egyre inkább a belső funkcionalizmus pusztá áldöttzetévé válik, véli Böhringer. Néhány olyan meghatározó stílust emeltem ki az elmúlt évszázadból, amelyben határozottan állást foglaltak az építészek az ornamentika ellen vagy mellett. Megvizsgáltam, milyen érvek szólnak a díszítés mellett és ellene, illetve hogyan váltották ki az ornamentikát, milyen eszközökkel díszítettek.

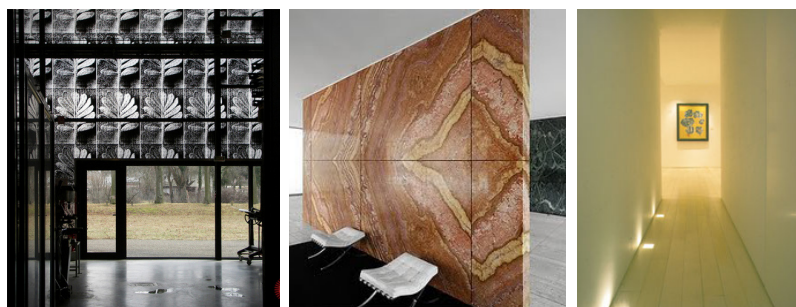
Van, amikor rátett elemek formájában jelenik meg (felületi díszítések a homlokzaton, [kép4], van, amikor különleges anyagokként [kép5], van amikor az épülettömeg adja a díszítést [kép6], van amikor az arányok, fények adják az esztétikai hatást [kép7] illetve előbbieik kombinációja is megtalálható. [kép8]

⁸ 2011/12 őszi féléves dolgozatomban foglalkoztam ezzel a kérdéssel részletesen

kép3
kép6

kép4
kép5
kép7

1. az ornamentika elvetése

Adolf Loos szerint „az ornemens bűn”⁹. Az Ornemens és nevelés című írásában így érvel: az ornemens egy történetileg meghaladott kézműves hagyományból ered.

„nézzétek, közel az idő...hamarosan, mint fehér falak világlnak a városok utcái.”

Az új korszak jele nem egy új ornamentika, hanem annak hiánya lesz. Az ornemens fölöslegessé válik, ha maguk a dolgok jelennek meg, írja. Loos értelmezésében az ornamentikát a hagyományos társadalmak használták megkülönböztetésül. A modern társadalmaknak viszont már nincs szüksége az egyén hangsúlyozására, épp ellenkezőleg annak elfojtására. Az ornamentika emiatt elvesztette szociális funkcióját és szükségtelenné vált.

A hagyományos ornamentika elvetése érthető. De miközben Loos tagadja az ornamentika szükségességét, a díszítésre új módokat alkalmaz ő maga is. Az anyaghasználattal váltja ki, az anyag textúrája válik díszítéssé belső tereiben. [kép9]

„Gondoljuk meg, hogy a nemes anyag és a jó munka nemcsak ellensúlyozza a díszítés hiányát, hanem látható drágaságában is meghaladja.”¹⁰

A díszítés hiányának ellensúlyozását emeli ki a jó munka és anyag révén; egy dolog hiányának ellensúlyozása valójában a dolog akaratát jelenti, ami a díszítés utáni vágy maga.

2. a díszítésre nincs szükség, a funkciót kell megmutatni

A modernizmus mindenki által ismert jelmondata a „forma követi a funkciót”. Őszinte építészet, mely közvetlenül megmutatja a tétet, szerkezetet, a funkciót. Az építésznek nem dolga többé a funkció elleplezése, láthatóvá kell tenni, a városnak és az épületeknek olvashatónak kell lennie. A modernizmus a transzparenciát használta a reprezentálásra. Az alkotások tárgyyszerűvé válnak, ezáltal az embertől távolabb kerülnek.

„Csendéletként a beszédes építészet elnémul.”¹¹

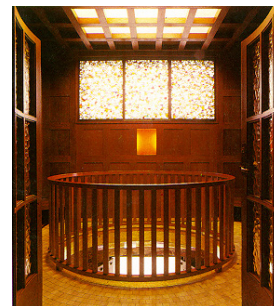
Némává azért nem válik, csak éppen a legszükségesebbre redukálja mondanivalóját a legszükségesebbekre, őszinte és könnyen érthető akar lenni. Tárgyszerűvé válik, de közben a környezet, a kilátás felértékelődik, a belső tér díszévé válik. Nem csacsog, de próbál az érzéseinkre hatni. A díszítés elemei finomabbak, az épület szerves részei. A hatalmas üvegtáblákon át feltáruló környezet, a kilátás, az egyik eszköz, ami kiváltja az ornamentikát. [kép10] Az ideális arányokra kihegyezett kompozíció, és a megfelelő helyeken

⁹ 2011/12 tavaszi dolgozatomból, Adolf Loos: Ornemens és nevelés

¹⁰ Adolf Loos, Ornemens és nevelés, Kerékgyártó Béla fordításában, Terc kiadó, 2004

¹¹ Moussavi: The function of ornament és Böhringer: Stílus és Tárgyszerűség

kép8
kép9

alkalmazott különleges anyagok textúrája a másik két jellemző díszítő eleme a kornak. Vagy éppen az igényes megtervezett beépített bútorok váltak a belső tér díszéivé. [kép12] Ugyanezeket az elvek vezérik a minimál építészet képviselőit is. [kép11,13]

3. eltűzött, a funkciótól független díszítés

A posztmodernben a díszítés nagy (talán túl nagy) hangsúlyt kapott, elsődlegessé vált a funkcióval szemben. Úgy vélik a díszítés az, ami segíti az épületeket beilleszteni a városi szerkezetbe és jelentést ad a nagyközönség számára is. Radikális szakadás keletkezett az épület funkciója és az esztétikája között. Nézeteik szerint az építésznek nem dolga, hogy az épület belső rendjét kívülről is láthatóvá tegye. A posztmodern viszont hamar meghaladottá vált. A rész kultúrából származtatott szimbólumok nem éltek túl a változó feltételeket.¹² A posztmodern az érzelmek építésze volt. A modern finom beszédét a kiabáló, mindenféle utalásokkal teli közlési vágy váltotta fel. Szólni kívántak a nagyközönséghez, de nehezen érthetővé váltak.

4. a díszítés felesleg?

Minimál építészet, a felesleges elhagyása, a lényeg hangsúlyozása John Pawson, angol építész értelmezésében a minimál:

„A minimumot egy tárgy eszményi állapotaként határozhatjuk meg, amelyet akkor ér el, ha már nem lehet elvétellel tovább tökéletesíteni (...) A minimum a lényegtelen elhagyásának eredménye.”¹³

Ezzel szemben Rem Koolhaas így nyilatkozik a minimálról:

„A minimum a legtökéletesebb dísz, egy álszent bűn, a jelenkori barokk (...) a minimum – a maximum más öltözékben. Mégpedig úgy, hogy felveszi ellentettjének, a maximum viselkedési módját.”¹⁴

A fő kérdés ebben az esetben az, hogy ha minden feleslegesét elhagyunk, mi tölti be a díszítés szerepét. Apró gesztusok kapnak na-

¹² Moussavi: The function of ornament

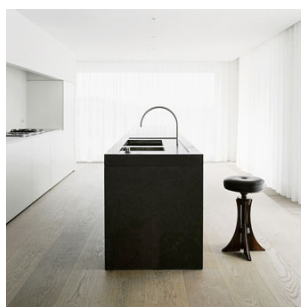
¹³ Pawson: Minimum

¹⁴ Rem Koolhaas a minimumról, forrás: Gunther: Több, mint minimum című cikke

kép10
kép11

kép12
kép13

gyobb szerepet, mint a színek finom árnyalatai, fények, arányok. Az egyszerűség, a tisztaság szintén tekinthető a tér díszének. Az ismétlődő szerkezeti elemek, a tiszta geometria, és bizonyos anyagok segítségével érhetjük el az egyszerűséget.

(C) az építészeti díszítés két kategóriája

A díszítés eltűnik vagy fogalma kitér - vettem fel a kérdést a dolgozat elején. Az előző fejezetek egyértelműen az utóbbit igazolják számomra. Az első fejezet, melyben áttekintettem milyen feladatok lehetnek a díszítésnek igazolta, hogy milyen jelentőséggel bír a díszítés az ember életében és így az építészetben is. A második fejezet azt bizonyítja számomra, hogy bárhogy viszonyultak is a korábbi korokban az ornamentikához mindig megvoltak az eszközök a díszítésre.

(1) a díszítés az épületre ráakódott elem – 'ornamentika'

Az épülettől független elem a díszítés, ha eltávolítható vagy helyettesíthető mással anélkül, hogy az épület szerkezetét, tömegét módosítaná a változtatás. Főleg felületi, képzőművészeti alkotáshoz hasonló díszítésekre gondolok. Példaként lehet említeni a Herzog és de Meuron építészpáros vagy Wiel Arets munkáit. [kép14]

Ha a díszítés egy külön réteg, akkor az épület könnyebben tud megfelelni a kor változásainak. Egyre gyorsabban változnak a kor igényei: más funkciók, más technikai felszereltség, folyamatosan megújuló arcolat a követelmény.

Az épület folyamatos megújulása jogos igénynek tűnik, de vajon lehet-e úgy jó házat tervezni, hogy az minden igényt kielégítsen, egyedi legyen ma is és a későbbiekben is? Véleményem szerint ez egyik fontos kérdése a mai építészetnek.

(2) a díszítés nem választható el az épülettől – 'formálás'

Az épület sugallni akar valamit (funkcióját, a tulajdonos vagy az építész gondolatát a korról, a helyről). Steve Jobs úgy fogalmazta ezt meg, hogy a külsőnek a dolog lényegét kell tükröznie.¹⁵ Ezt a mögöttes jelentéstartalmat közvetíti a díszítés. Éppen ezért nem változtatható meg az épület jellege illetve ha tulajdonosa, felhasználója megváltozik, ellentmondásossá, működésképtelenné válik az épület. Ami ma előny és a koncepciót, a funkciót erősíti az később hátrány lehet.

¹⁵ Walter Isaacson: Steve Jobs

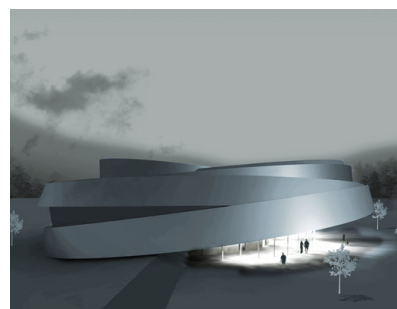
kép14

Mi töltheti be ebben az esetben a díszítés szerepét, mi helyettesítheti az ornamentikát? Az épület tömege [kép15], arányai, formája [kép16], anyaghasználat, fények [kép17], térstruktúra [kép18].

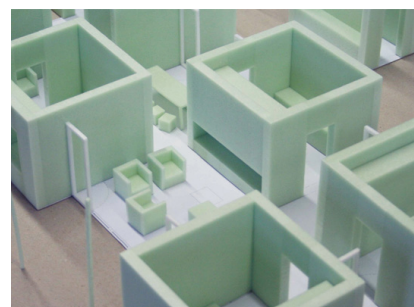
Az absztrakció, az utalások nem biztos, hogy jól olvashatóak a használók számára.

A díszítés kétféle alkalmazási módjáról ezek a hipotézisek fogalmazódtak meg bennem. A következő félévemben szeretném példák elemzésével igazolni gondolataimat. Majd a két kategória összevetéséből leszűrni a számomra követendő tervezési mód eszközeit.

kép15
kép16

kép17
kép18

Irodalomjegyzék

Cságoty Ferenc: Textúra háromszor in: Építés- építészettudomány, Akadémia kiadó, Budapest, 39. kötet 3-4. szám, 2011. szeptember

Gottfried Semper: Tudomány, ipar és művészet valamint egyéb írások az építészetről, az iparművészetéről és a művészeti oktatásról, szerk: Hans M. Wingler, ford: Zádor Anna, Corvina, Budapest, 1980

Gunther Zsolt: Több, mint minimum in: Panonnhalmi szemle 2006/I forrás: <http://epiteszforum.hu/node/2555> (megtekintve: 2012. 10.13.)

Hannes Böhringer: Stílus és Tárgyszerűség, Gondolatok az ornamentikáról in: Kísérletek és tévelygések (szerk., ford.: Tillmann J.A.), Balassi, Budapest, 1995

John Pawson: Minimum, Phaidon, London, 2000

John Pawson: Themes and Projects, Phaidon, London, 2002

Rem Koolhaas: A jelleg nélküli város, Előszó in: Moravánszky Ákos, M. Gyöngy Katalin: A stílus, Terc, Budapest, 2009

Sugár Péter: Ornamentika és szakralitás, az építészeti ornamentikáról forrás: <http://phil.philos.bme.hu/> megtekintve: 2013. január

The function of ornament (szerk.: Farshid Moussavi, Michael Kubo), Actar, Barcelona, 2008

William McDonough; Michael Braungart: Bölcsőtől a bölcsőig, HVG Kiadó Zrt., Budapest, 2007 eredeti: Cradle to Cradle 2002; fordította: Alföldi Györgyi; Füstös Erika

Képjegyzék

- kép1: inka falmaradvány, Coricancha, Peru
- kép2: Ripolltizon: Consell óvoda, Spanyolország, 2010
- kép3: Aires Mateus: Monitoring and investigation center, Lagoa das Furnas, Portugal, 2008 – 2010
- kép4: Herzog & deMeuron: Ricola-Europe SA, Production and Storage Building, Mulhouse-Brunstatt, France; Project 1992
- kép5: Ludwig Mies van der Rohe: Barcelona Pavilion, 1929
- kép6: Aires Mateus: Idősek otthona, Alcácer do Sal, Portugália, 2006-2007
- kép7: John Pawson: Runkel Hue-Williams Gallery, London, 1988
- kép8: Valerio Olgiati: Atelier Bardill, Scharans, Switzerland, 2006-2007
- kép9: Adolf Loos, Villa Karma, Montreux, Svájc, 1904
- kép10: Kozma Lajos: Magyar-villa, Budapest II. Berkenye utca, 1936-1937
- kép11: John Pawson, Baron House, Svédország, 2005
- kép12: Kozma Lajos: Magyar-villa, Budapest II. Berkenye utca, 1936-1937
- kép13: John Pawson: North Sea Apartment, Knokke Belgium, 2009
- kép14: Herzog & de Meuron: Library of the Eberswalde Technical School, Eberswalde, Germany, 1999
- kép15: Aires Mateus: Santo Tirso Call Center, Portugália
- kép16: Bevk Perović Arhitekti: KSEVT cultural centre of european space technologies, Cesta na Vasi, Vitanje, 2009
- kép17: Peter Zumthor: Termálfürdő, Vals, Svájc
- kép18: Bevk Perović Arhitekti, House S, Prága, 2011-

William McDonough; Michael Braungart: Bölcsőtől a bölcsőig, 2002

Egy amerikai építészből (W. McDonough) és egy német vegyészből (M. Braungart) álló szerzőpáros a jelenlegi környezetvédelmi hozzáállás kritikáját fogalmazza meg 2002-ben megjelent könyvében. A mai "zöld" elvek, megoldások csak arra keresik a választ, hogy tudnánk kevésbé rosszat tenni. "A felszínes környezetvédelmi nézetek minden feltétel nélküli elfogadása anélkül, hogy teljes mértékben ismernénk hatásukat, rosszabb, mintha semmit sem tennénk."

Az általuk kidolgozott 'bölcsőtől bölcsőig' (cradle to cradle, C2C) elv az ökohatékonyság helyett az ökohatásosságot tűzi ki célul, a kevésbé rossz helyett csináljuk jól. Küszöböljük ki a hulladék fogalmát. A megfelelő tervezés segítségével használjunk olyan alapanyagokat, melyek teljes egészében visszaforgathatóak (biológia és technikai anyagcsere).

A természethez hasonlítják az emberi termékeket, folyamatokat. "A természetnek nincsenek tervezési problémái. Az embernek igen." Be kell kapcsolódnunk a természet működésébe, nem az uralmunk alá hajtani.

Az ipari forradalmat teszik felelőssé a mai környezetromboló magatartásunkért. Az ipar forradalom az uniformizált megoldások felé vezetett. A kultúrák, a természet sokfélesége, a helyi sajátosságok helyébe a 'tömeges testreszabás' lépett.

A termékekre nem úgy kellene tekinteni, mint amit a fogyasztók birtokolnak, majd eldobnak, hanem mint szolgáltatásra, amiben egy meghatározott ideig örömeiket lelik.

Hannes Böhringer: Stílus és Tárgyszerűség, Gondolatok az ornamentikáról, 1995

Elmélkedés a rendről és a rendetlenségről. A rend az összetettség és az egyszerűség transzparenciája. A zavarbaejtő sokféleség egyszerűsítésére törekszünk, miközben a rendet célozzuk meg, így viszont eltűnik a sokféleség. Egyszerűség és összetettség, áttekinthetőség és zavaró sokaság, mozgalmasság és nyugalom kereszteződése a rend.

A klasszikus ornamentika alakzataival mindenhol találkozhatunk a napi életben. Az átmenet a gyakorlatias elrendezéstől a dekoratív, ornamentális felé folyamatos. A dekoratív rend ritkán céltalan. Eredetileg gyakorlati és szimbolikus szerepe is volt. A dolgok elszigetelt darabokból és a részeket összekötő ékítményből állnak. Az ornamentals elleplez és strukturál egyszerre. Elrejti a ruha (ház) varrás és töréspontjait, de ezzel szelíden utal is rá.

„A varrás az anyag, a szövetek és textusok végességének beismerése.” A varrat mívessege a szükségből erényt kovácsol. (Semper)

Az ornamentst az iparosítás és a historizmus változtatta zárvánnyá. Az ornamentst egyre inkább egy belső funkcionalizmus puszta átlőttözeteként használja.

Egy korszak szellemisége, stílusa az alkalmazott művészetekben, az ornamentalsben sokkal erőteljesebben érzékelhető, mint az egyedi műalkotásokban (Alois Riegl: Stilfragen, 1893)

Loos szerint az ornamentals egy történetileg meghaladott kézműves hagyományból ered. „nézzétek, közel az idő ... hamarosan, mint fehér falak világának a városok utcái.” Az ornamentals fölöslegessé válik, ha maguk a dolgok jelennek meg. A rend felbomlásának folyamata ez. A részekre szakadás pedig csendéletet idéz elő.

A keret ornamentikája után eltűnik a keret és maga a tér válik keretté. A művek tárgyakká válnak. Hiányzik az összekötő varrat. Az embertől távolivá válnak. „Csendéletként a beszédes építészet elnémul.” az új tárgyiasság építészetből nemzetközi stílus, a tárgyiasság maga is stílussá válik. Nincs már ornamentals, díszítő varrás a toldáshelyeken. Az ornamentals erény volt a szükségben, a

tökéletlenséggel való ügyes bánásmód. Valaminek jelen kellett lennie, ami díszítésre szorult, a varratnak egyszerre kellett láthatatlanná és áttetszővé válnia. Viszont a modern építészet tökéletesnek tekinti magát.

Farshid Moussari: The function of ornament, 2006

Az építészetnek szüksége van olyan elemekre, melyek lehetővé teszik, hogy kapcsolódjon a kultúrához.

Loos értelmezésében az ornamentikát a hagyományos társadalmak használták megkülönböztetésül, a modern társadalmaknak nincs szüksége az egyén hangsúlyozására, épp ellenkezőleg az elfojtására. Az ornamentika emiatt elvesztette szociális funkcióját és szükségtelenné vált.

Modernizmust a transzparencia mániája jellemezte. Még őszintébb építészet a díszítés polgári gyakorlatával szemben. Az építésznek nem dolga többé a funkció elleplezése, láthatóvá tette azt, a várost és az épületet olvashatóvá tette. A modern kritikája (Venturi, Denise Scott Brown) az hirdette, hogy a transzparenciát cserélje fel a díszítés. A díszítés segíti az épületeket beilleszteni a városi szerkezetbe és jelentést ad a nagyközönség számára is. Radikális szakadás keletkezett az épület funkciója és az esztétika között. A posztmodern viszont hamar elavulttá vált. Nem tudta elérni a szélesebb közönséget. A rész kultúrából származtatott szimbólumok nem élték túl a változó feltételeket. Ha az építészet kapcsolatban akar maradni a kultúrával, szüksége van olyan eszközökre, melyekkel állandóan új képeket, koncepciókat tud alkotni, ahelyett hogy a meglévőket használná újra.

John Pawson: Minimum, 2000

Könyvében az egyszerűség fogalmát nemcsak az építészetre és a képzőművészetre, hanem egy sajátos életmódra is vonatkoztatja. „A minimumot egy tárgy eszményi állapotaként határozhatjuk meg, amelyet akkor ér el, ha már nem lehet elvétellel tovább tökéletesíteni (...) A minimum a lényegtelen elhagyásának eredménye.”

A hangsúly a vizualitáson van.

Szerkezetek, melyek ismétlődésen alapulnak egyszerűséget tudnak sugallni (ritmikus homlokzatok). A tiszta geometria is eredményezhet egyszerűséget. A matematikailag ideális formák nyugodtságot tükröznek. És vannak anyagok, amelyek egyszerűséget erősítik.

A művészet az akarat kifejezése, és erőt ad, hogy felülemelkedhessünk a világ tökéletlenségén.

„Úgy gondolom, el kell szakadnunk a minimalizmus stílusként való meghatározásától. Ehelyett értelmezzük úgy, mint a térről – annak arányairól, felszínéről, fényviszonyairól – való gondolkodás lehetséges módját.” Az általa képviselt minimalizmust nem az önmegtagadás, a nélkülözés vagy a hiány építészeteiként definiálja: „A minimumot nem az határozza meg, ami nincs jelen, hanem az ottlévő helyénvalósága, továbbá az a gazdagság, mellyel ezt megtapasztaljuk...”

Az egyszerűség nem egyenlő a modernizmussal, bár a modernizmus úttörői számára az egyszerűség alapkövetemény volt.

Ludwig Wittgenstein-t idézi: „A különbség jó és rossz építész között az, hogy a rossz építész megadja magát minden kísértésnek, a jó pedig ellenáll nekik.”

Dieter Rams formatervező, a Braun cég háztartási gépeinek tervezője: „Esztétikus minőség nüanszokon, apró finomságokon múlik...Az egyetlen esélyünk, hogy visszatérjünk az egyszerűséghez.”

A felesleges elhagyása annak érdekében, hogy hangsúlyozzuk a lényegét. A legfontosabb dolgunk, hogy segítsük kitisztítani életünkben a káoszt.

Az egyszerűség elemei a mindennapi életben keresendők először (például a szokásokban).

A könyv a rövid bevezető után fejezetekre tagolódik. A fejezetcímeket egyetlen szó alkotja, amelyet egy magyarázó mondat követ, ezek a minimum fogal-

mát értelmezik. Az első fejezetcímek a klasszikus modern eszköztárára utalnak: tömeg – díszítetlen fal; fény – az átalakulás ereje; szerkezet – fegyelem. A következő fejezetek vegyesen merítenek a szorosán vett építészeti és a tágan értelmezett használati fogalomkörből: liturgia – önkéntes szegénység; táj – jelek; rend – láthatóvá tett értelem; térlehatárolás – térmeghatározás; ismétlődés – egyszerűség; lényeg – minimum; kifejezés – csend.

Gunther Zsolt: Több, mint minimum, 2006

Két könyvet említ meg, melyek egy-egy építészeti üzenetet próbálnak meg közvetíteni. A két könyv: Rem Koolhaas: S,M,L, XL című könyve. Korunk rengeteg szemetet termel, melyet építészetiileg is kezelni kell. . A szerkesztésben feltűnő, hogy a hatalmas anyag képei nem jó minőségűek, sokszor ismétlődnek, tehát helyettesíthetők mással, vagy éppen kicserélhetők. A képek özöne, a könyv vastagsága, a szövegbetétek esetleges volta

A másik John Pawson Minimum című könyve. . A négyzetes formátum, a visszafogott vastagság, a szöveggel borított, csupán a mélynyomatú címet tartalmazó keménykötésű fedél nyugalmat sugároz. Majd erről a könyvről ad egy összefoglalást.

Rem Koolhaas: A jelleg nélküli város (részlet) - Előszó

1.1 A hasonulás ára az identitás elvesztése

1.2 az identitást fizikai szubsztanciából, történetiből, kontextusból, létezőből eredeztetjük. Az emberiség növekedése oda vezet, hogy a múlt egy bizonyos ponton túl kicsivé válik, ahhoz, hogy mindenki otthonra leljen benne. A mai népszerűség elkerülhetetlenül szétfeszíti és elhasználja a meglévő állományt. Minél inkább visszaélünk vele, annál inkább elveszti jelentését. A kiüresedést fokozza a turizmus is.

1.3 az identitásról: Minél erősebb a karakter, annál erősebb korlátot jelent, annál inkább ellenáll a növekedésnek, az értelmezéseknek, a megújulásnak. Helye és funkciója is túlságosan rögzített.

1.4 az identitás központosít, ragaszkodik valamilyen lényeghez, középpont-hoz. Ahogy növekszik a hatóköre, tágul a területe úgy gyengül az ereje, tekintélye. A központ mindig együtt jár a perifériákkal. Ragaszkodunk a perifériákhoz. Az érdekesség áll szemben az ürességgel.

1.5 a központ az érték és jelentés magja, minden jelentés forrása. Egyszerre kell a legrégebbinek és a legújabbnak lennie, a leginkább rögzültnek és a legdinamikusabbnak. Ki van téve a változásoknak, melyeket viszont korlátoz és bonyolít, úgy kell folyamatosan megújulni mintha mi sem történt volna.

1.6 a jelleg nélküli város a központ szorításából, az identitás kényszeréből megszabadított város. Csak a mai igényeket és a mai lehetőségeket tükrözi. Nincs szüksége karbantartásra, ha elhasználódik, akkor lebontható. Ugyanolyan izgalmas vagy unalmas mindenhol.